

Els festivals de l'exili

El Festival de Prada de Conflent compleix 50 anys en un estat de salut impensable quan va sorgir. La situació política mundial va marcar el naixement i l'evolució d'un esdeveniment musical amb què Pau Casals (1876-1973) demostrà el seu compromís per la llibertat.

Una de les imatges més impactants i doloroses que es recorden de la guerra del 36-39 és l'èxode dels refugiats per la frontera del Pirineu, l'hivern del 1939. Més de mig milió de persones fugien cap a França esperant-hi acolliment. Pau Casals també es va haver de refugiar a França.

Acabada la guerra, en Casals se'n va anar a París amb els seus amics Maurice i Paula Eisenberg, que van insistir perquè s'estigués amb ells. Però, tot i l'acolliment dels amics, Casals va sofrir una greu depressió en veure el desastre que regnava al seu país. Els Eisenberg el van posar en contacte amb un vell amic de Barcelona que el va animar a anar a un poblet de Catalunya Nord: Prada de Conflent. Li va assegurar que a Prada se sentiria com a casa, perquè la gent hi parlava català i estaria a prop dels refugiats polítics dels camps de concentració de Ribesaltes, Vernet d'Arieja, Argelers i el Voló. Casals, en veure que d'una manera o altra podria ajudar a tota aquella gent, va acceptar i la primavera del 1939 es va instal·lar en una cambra del Gran Hotel de Prada i, més endavant, amb la família Alavedra, a la Vila Colette. És en aquest poble de Catalunya Nord, sota la mirada del Canigó, on les vinyes li recordaven les del seu poble natal del Vendrell, que Pau Casals va passar els disset anys següents de la seva vida.

Al cap de poc de ser a Prada, Casals va començar a visitar els camps de concentració. A Argelers, per exemple, més de cent mil refugiats, només protegits per lones i a l'empara de les dunes de sorra de la costa, malvivien sota la vigilància de soldats armats. Alguns aconseguien d'escapar-se'n,

FUNDACIÓ PAU CASALS

però es morien de fred o de gana. En veure aquell horror, Casals, amb la col·laboració dels seus amics, va iniciar l'organització d'ajut als refugiats. Van començar a adreçar cartes a persones influents i a organitzacions estrangeres explicant la greu situació dels refugiats i sol·licitant-los ajut. La resposta va ser satisfactòria: menjar, roba i medicaments van anar arribant a Prada. A més, el Mestre Casals organitzava concerts en be-

nefici dels refugiats i amb els diners que recaptava va aconseguir de fer sortir algunes persones dels camps.

Però, per si la situació no fos prou complicada, el setembre d'aquell 1939 va esclatar la Segona Guerra Mundial. Casals va començar a rebre invitacions de músics i empresaris de tot el món per actuar a tot arreu i oferiments molt temptadors de dirigir les millors orquestres. Malgrat això i la difícil

FUNDACIÓ PAU CASALS

situació que vivia França, ningú no va aconseguir treure Pau Casals de Prada; es resistia a abandonar la petita vila que l'havia acollit.

L'estiu del 1940 les tropes hitlerianes van ocupar els Països Baixos i França. La resistència francesa havia arribat a la fi de les seves forces i Casals, conjuntament amb la família Alavedra, va fer un intent frustrat d'abandonar el país.

La situació es va anar complicant encara més. Els refugiats eren sotmesos a més penúries. A Prada, el poble s'hi anava mostrant més hostil. La por era a tot arreu. El novembre del 1942, quan ja es parlava d'una entrada imminent dels aliats al continent, les tropes de Hitler van arribar fins al sud, fins a Prada. Pau Casals i Joan Alavedra eren vigilats per soldats nazis que més d'una vegada van entrar a la Vila Colette per regirar-ne els arxius i advertir-los de la prohibició de tota activitat política.

El silenci per protesta. Quan va acabar la guerra, a França, un ambient de victòria i de llibertat ho anava impregnant tot. No obstant això, els exiliats que sortien dels camps francesos i alemanys es trobaven en una situació terrible i Casals, a més, volia veure el seu país alliberat de les forces del general Franco. Però en aquells moments tan delicats, les nacions més poderoses del món no van actuar gens ni mica per alliberar l'estat espanyol. Ben a l'inrevés, es començaven a sentir veus conciliadores amb el règim franquista. Ja es parlava de Franco amb una certa deferència i a la premsa es llegien articles que elogiaven el dictador.

Per Casals resultava inconcebible que els pobles català i espanyol, que havien agafat les armes per lluitar contra el feixisme, quedessin desatesos dels aliats. Això li semblava una traïció tan gran, que se li feia difícil d'entendre que hi hagués qui ho justificava. Pau Casals, aleshores, va reflexionar molt seriosament: "Podria acceptar els aplaudiments dels concerts i els premis que m'atorgaven mentre els meus compatriotes sofrien tal infortuni?" Va arribar a una conclusió clara i compromesa: la d'ac-

A la pàgina anterior, Pau Casals amb el seu gos Follet, en una fotografia presa a Prada el 1955. En aquesta pàgina, dalt, Pau Casals amb la família Alavedra, a Prada, el 1940. A sota, una instantània a Prada, el 1950.

tuar de manera que la seva protesta contra tota mena de justificació de la situació que sofria el seu país arribés a tot el món, i així va decidir de fer callar la seva música..., va deixar de tocar.

Retirat a l'exili de Prada i malgrat el silenci imposat a la seva música, Casals no va deixar d'assajar ni un sol dia. Rebia moltes visites d'amics, de grans músics que reiteradament intentaven de convèncer-lo que tornés a tocar. L'any 1946, amb motiu del seu setantè aniversari, va rebre nombroses cartes, telegrams de grans músics com Prokófiev, Xostakòvitx i més, i moltes emissores de ràdio de tot el món van emetre composicions seves. Va rebre també un emotiu missatge d'un grup d'intel·lectuals encapçalats per Albert Einstein, que li proposaven d'establir-se a Nord-Amèrica i li oferien concerts per tot el país, però ell

responia que el seu deure era de quedar-se a Prada.

L'estiu del 1947 el va a visitar a Prada un violinista d'origen lituà resident als Estats Units, Alexander Schneider. De seguida van connectar i es va iniciar una gran amistat. Schneider li va proposar una ronda de concerts pels Estats Units, una ronda molt ben pagada. Casals li va explicar que no era qüestió de diners i Schneider ho va entendre. Sasha, com l'anomenaven els seus amics, quan ja feia un temps que havia tornat a Amèrica, li va enviar, en nom d'una colla de músics de primera línia, un regal que va impressionar el Mestre: la quaranta-cinquena edició de totes les obres del seu admirat Johann Sebastian Bach, una reproducció de l'original de la Bach-Gesellschaft. El regal portava una dedicatòria signada per Toscanini, Stokovski, Hindemith, Rubinstein,

FUNDACIÓ PAU CASALS

▶▶

Pau Casals amb el violinista Yehudi Menuhin. Posteriorment, el conegut violinista també va participar en el festival de Prada.

FUNDACIÓ PAU CASALS

Ígor Stravinsky i Schneider mateix.

La força de Bach. Poc temps després Sasha va tornar a Prada per comentar-li una idea que havia tingut amb el seu amic i pianista Horszowski: es tractava d'organitzar un "festival Bach", perquè el 1950 seria el dos-centè aniversari de la mort del gran músic i pensaven que era un motiu prou important per celebrar-ho. Ja que Casals no volia anar enllac a tocar, li van proposar de reunir tots els músics a Prada. Li volien fer veure que celebrar el festival al seu lloc d'exili, encara imprimiria més força a la seva protesta. El Mestre s'ho va pensar molt i va veure que les seves armes, la batuta i el violoncel, les podia utilitzar també en favor de la justícia i de la pau. Però, a més, la música de Bach havia estat sempre la seva gran font d'inspiració i energia. Tot això va fer que en Casals s'avingués a trencar el silenci i que preparés el que havia de ser el primer Festival de Música de Prada.

Ningú no s'hauria pogut imaginar que aquell poblet s'havia de convertir en un santuari musical, en un lloc de pelegrinatge dels afeccionats a la música de tot arreu del món. Tot i així, les dificultats d'organitzar un festival d'aquestes característiques eren nombroses. Prada era un lloc d'accés difícil, no hi havia prou hotels per allotjar els centenars de persones que volien assistir a l'esdeveniment, el

El 1950, quan es celebrà el primer festival de Prada, Franco el qualificà de "diabòlica maquinació de Moscou contra Espanya".

poble no comptava amb cap espai adequat per fer-hi els concerts. Ara, la llarga llista de dificultats no van pas impedir que el 2 de juny de 1950, a les nou del vespre, comencés a l'església de Sant Pere de Prada el concert inaugural.

L'emoció va dominar tota la funció. Un grup de catalans va saludar el Mestre, que no es podia creure que haguessin pogut arribar fins allà, travessant secretament el Pirineu, per assistir expressament al Festival. El règim franquista havia reforçat la vigilància a la frontera pirinenca, perquè Franco havia qualificat el Festival de "diabòlica maquinació de Moscou contra Espanya".

Casals va entrar i, caminant cap al podi, va saludar el públic. Com poc després va explicar ell mateix, en aquells moments va aclucar els ulls i va recordar el dia que, de noiet, en una botiga de Barcelona,

va descobrir les sis suites per a violoncel de Johann Sebastian Bach. A Prada va començar el concert amb la suite número 1 amb l'expectació de tot el públic que, emocionat, seguia aquell "esdeveniment musical del segle" –com declarava l'endemà un comentarista de la ràdio francesa–. La decisió de Casals de trencar el seu silenci i la reiterada posició antifranquista havien convertit el Festival en una notícia periodística de primer ordre. Al llarg d'aquest primer Festival, es toquen també tots els concerts de Brandenburg. Segons la crítica, aquesta música no havia estat mai compresa ni tocada tan clarament com ara que la dirigia en Pau Casals.

El Festival havia estat un èxit i la resposta del públic, entusiasta. Tant, que hom va decidir de mantenir el festival cada any. Per un seguit de motius, el Festival del 1951 es va fer a Perpinyà, i els dos anys següents, a Cuixà. Després, es van tornar a fer a l'església de Sant Pere de Prada, com el primer any.

La llista de músics que han passat per aquests festivals és impressionant: Menuhin, Oistrakh, Isaac Stern, Fischer-Dieskau, Victòria dels Àngels, Myra Hess, Schneider, Horszowski, Istomin, Jan Peerce, Maria Stader, Oriol Martorell, etcètera.

L'últim Festival de Prada presidit per Pau Casals va ser el de l'estiu del 1966. Els seus noranta anys ja eren a prop, però això no li va pas impedir de dirigir set concerts i de rebre emocionat dos autocars plens de gent de Catalunya Sud, alguns dels quals havien format part de la seva Orquestra i de l'Associació Obrera de Concerts i un grup del Vendrell, que va fer un castell humà davant el seu balcó.

Com va fer Pau Casals ara fa cinquanta anys, aquest 2000 el jove violoncel·lista francès, Jérôme Pernoo, va estrenar el Festival amb la interpretació de la suite número 1 de Bach. En el concert commemoratiu dels 250 anys de la mort del músic alemany, s'ha repetit el mateix programa de l'any 1950, en memòria del Mestre del Vendrell.

Marc Prats